

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / B. Luiten

STROMEN VAN LEVEND WATER

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **761**

B. Luiten

stromen van levend water

MEDITATIEF **765**

C.W. Bouwsma

Aanvaarden

ACHTERGRONDEN **767**

D. de Jong

De heerlijkheid van man
en vrouwKUNST **769**

M. de Jong

Portretten 'In Memoriam'

NIEUW UITGEKOMEN **772**

H. Prins

LIED VAN DE WEEK **774**

Smelik

Lied 43

en verder...

Persbericht
Kerknieuws

Zijn wij nu kerk zoals God bedoelt? Zijn we echt in de wereld aanwezig, of hebben we ons teruggetrokken in een eigen bolwerk? Is de verkondiging werkelijk gericht op hen die in de duisternis zijn, of is zij beperkt tot een intern gebeuren? Zien wij Gods bedoeling met de wereld, at is het ons genoeg dat het heil ons heeft bereikt? Zijn we voor de voortgang van het evangelie nog in beweging te krijgen, of besteden we dat uit aan een commissie? Met dergelijke vragen lopen wij rond, sinds de kamper docent drs. C. J. Haak die in ons midden heeft gelegd. Vorige week vatte ik de boodschap van zijn boekje korf samen. Laat ik er nu iets van mogen zeggen.

Hartenkreet

Het boekje is een hartenkreet, dat is duidelijk. De schrijver legt een diep verlangen hierin bloot, omdat hij ziet dat de werkelijkheid vaak zo anders is, zo stroef en minimaal. Ik denk, dat hij ons hierin een dienst bewijst. Het is een goede zaak als er op de deur van ons hart wordt geklopt. Ik merk ook, dat er

links en rechts bezinningsavonden worden belegd, om met elkaar deze vragen door te spreken.

Tegelijk heeft een hartenkreet meestal iets onevenwichtigs. Sommige aspecten krijgen zoveel nadruk, dat het ten koste gaat van andere waarden. Daar is dit boekje m.i. ook niet aan ontkomen. Dat zeg ik niet, om spijkers op laag water te zoe-

ken. En ook niet, om zinnige vragen goedkoop onderuit te halen. Maar laat ik voor mijn deel op de vragen mogen ingaan, om tegelijk wat nuancerings aan te brengen.

Kerk, voor wie?

Wat mij meteen trof was de ondertitel van liet boekje: **weer kerk** voor de *wereld zijn*. Een goed en bijbels doel, maar m.i. ook eenzijdig geformuleerd. Voor wie is de kerk, en wel in de eerste plaats? Als bruid is zij voor haar Bruidegom, uiteraard. Nu zullen Haak en ik daarover geen verschil van mening hebben. In het begin van zijn boekje wil hij dit ook veilig stellen. Hij wil niet terechtkomen in een of- of situatie als het gaat om binnen- en buitenwerk van de kerk (24). De kerk is *van* Christus *in* de wereld (23). En toch schuilt m.i. hierin een eenzijdigheid die doorwerkt in het hele verhaal. Alles wat tot het interne gebeuren van de kerk behoort, lijkt minder belangrijk te zijn. Verkondiging is vooral een externe bezigheid, volgens de schrijver. Zijn vragen zijn voortdurend naar buiten gericht, naar de samenleving met haar kruispunten en brandhaarden. Aan het eind van het boekje durf je bijna niet meer te zeggen, dat de kerk ook aandacht aan zichzelf mag besteden, en dat dat **goed** is. Zij is namelijk niet alleen **van** Christus, maar ook **voor** Hem. Als bruid mag zij zich gereedmaken voor de bruiloft, zij mag zich mooi maken voor haar Heiland, een bezieling waar de wereld niet van weet. Maar laat ze het vooral volhouden! Al het interne bedrijf, om als kerk het geloof te bewaren en werkelijk in gemeenschap met haar Heer te leven, is nodig en wezenlijk voor haar bestaan. Als je dat onderschat, heb je binnen de kortste keren ook de wereld weinig meer

te bieden. Ooit hadden Luther en Calvijn veel te verdedigen, zo lazen wij. In die tijd moest de kerk muren optrekken, en dat was toen te begrijpen. Maar hoe zit dat vandaag dan? Is er niet op tal van fronten heel veel om de wacht bij te betrekken, om als kerk toch vooral zuiver over God te blijven spreken? Zijn vandaag flapperende tentdoeken voldoende, als geestelijk onderkomen? Ja, om de wereld in te trekken is een tent beter. Maar om te bewaren wat je kreeg toevertrouwd, is toch echt iets stevigiers nodig. Terwijl dat uiteraard niet zó doortimmerd mag zijn, dat er bijna niemand meer binnen kan komen. Daarin heeft Haak groot gelijk.

Verkondiging

Waar ik vooral mee blijf zitten, is wat Haak schrijft over de verkondiging. Zoals in de volgende passage: 'Het goede nieuws verkondigen is dan ook niet op de preekstoel gaan staan en een preek houden voor eigen mensen. De lange traditie van binnen-kerkelijk preken heeft die gedachte wel in de hand gewerkt. Toch, verkondigen is allereerst *niet-Christgelovigen* aanspreken, met het evangelie van Christus' (51). En even verder: 'Natuurlijk komt er na de eventuele bekering een vervolgonderwijs, de didache, maar dat ligt toch iets verder bij de prille betekenis van verkondiging vandaan' (51). Hier heb ik moeite mee. Allereerst omdat er in de Schrift wel degelijk sprake is van 'interne' verkondiging, om dit spraakgebruik even vol te houden. Zo bijvoorbeeld in 2 Tim. 42. Timotheus krijgt daar de opdracht om het woord te verkondigen aan mensen, die ook bestraffing en/of bemoediging nodig hebben. Dat doet denken aan leden van de bestaande gemeente, al is ze nog jong.

Maar vooral wil ik aan de orde stellen, wat de gemeente in de verkondiging ontvangt, en waarom zij die ook zelf blijvend nodig heeft. Het onderscheid van Haak is wel erg intrigerend: *niet-christenen* moeten **gewonnen** worden, maar de christenen (de gemeenteleden) krijgen **vervolgonderwijs** (51). Is prediking voor ons vervolgonderwijs?

Is voor ons de tijd voorbij om gewonnen te worden? Naar mijn vaste overtuiging is de verkondiging **ten allen rijde** de manier waarop Jezus Christus aanwezig wil zijn, met zijn heil, om daarin ieder die gelooft te doen delen. Daarin komt dan per definitie de oproep naar voren, Hem als enige verlosser te aanvaarden en het leven aan Hem toe te vertrouwen. Die oproep is wekelijks actueel, iedere zondag wordt de Christus verkondigd met het appèl tot bekering. Gemeenteleden worden aangesproken in hun geloof én in hun ongeloof (HC zondag 31). 'Laat u met God verzoenen', wordt dringend gevraagd aan hen die al jaren als lid zijn ingeschreven (2 Cor. 5:20).

De term 'vervolgonderwijs' heeft teveel in zich, dat de keus al gemaakt is, ooit. Nu zou het dan vooral gaan een uitbouw en een verdieping daarvan. M.i. gaat een dergelijke opvatting ten koste van de werfkracht van de prediking, te weten: de werfkracht **voor** Christus! Hij dingt in de verkondiging naar het hart van zijn bruid (Ef. 5:26). Hij wil haar ja-woord horen en zien. Keer op keer is haar 'amen' een openbare keus voor Hem.

Hier zou veel meer te nemen te zijn, maar dit volstaat om aan te geven wat ik bedoel.

Mobilisatie

Hiermee hangt samen wat Haak schrijft over de Pinksterdag. Toen werd de Geest uitgestort op de

gelovigen. 'Niet zozeer om ze te bekeren, maar om ze te *mobiliseren*, zodat ze gaan spreken en getuigen van Christus, de bron van leven' (41).

En even verder: 'Het gaat op de Pinksterdag niet allereerst om de duizenden bekeerlingen. Het gaat *crom* dat de discipelen *apostelen worden*' (42).

Het positieve in deze zinnen onderschrijf ik graag, maar waarom deze tegenstelling erin gelegd? Wat stelt mobilisatie voor, als zij niet wortelt in een hartelijke, actuele bekering? En wat streeft een apostel anders na, dan het behoud van mensen? Dit eenzijdig accent op de mobilisatie van de kerk als **beweging** doen Haak *qua terminologie* in de buurt komen van Hoekendijk met zijn apostolaatstheologie. Ik vraag mij af, of hij zelf niet de behoefte heeft gevoeld zich meer van hem af te schermen, zowel voor zichzelf als voor de lezers. Ik vrees namelijk, dat hij hierop kan worden afgerekend. En dat mensen dit zullen aangrijpen als een argument om over de boodschap van dit boekje verder niet na te denken.

Waar komt levend water vandaan?

Nu komen **we** (denk ik) tot de kern **van** alles. Het gaat om stromen van levend water, die volgens Jezus' belofte zullen vloeien uit het binnenste van ieder die gelooft. Stromen tot genezing en herstel **van** het leren, in de wijde omtrek van iedere belijder. Een verbazingwekkende belofte! **Zullen wij zo zijn?** Nee en ja. Uit onszelf niet, wij kunnen geen leven schenken. Maar **wanneer** wij Jezus' aanvaarden, en Hij in ons komt door **zijn** heilige Geest, zal **Hij** in ons de bron zijn, de fontein die bruist **ten** eeuwen leven (Joh.4:14).

Dit is geen opdracht, maar een wonder.

Wie drinkt **van** het levende water (Jezus). zal merken dat hij verzadigd wordt als nooit tevoren, én dat in hem een bron ontspringt. Dit door toedoen van de Heilige Geest, die onnaspeurbaar maar tegelijk zo effectief werkt. Wellicht dat hier te weinig aandacht voor was, onder ons. Dat wij door onze activiteiten te weinig aan God de ruimte geven om zijn wonderen in ons leven te voltrekken. Als Haak dat signaleert, raakt hij een gevoelige zenuw. Hier moeten we zijn. Het komt ook voor, dat het ontvangen van de Zoon van God wordt versmald tot het krijgen van vergeving van zonden. **Of** dat geloven wordt beperkt tot een manier van leven. Door al dat soort **weerstand** komt er in de praktijk van Gods beloftevolle woorden weinig tot uiting. Er wordt wel zaad gestrooid, maar de voedingsbodem is stug, de diepgang **wil** niet. Terecht wordt dat dan gesignaleerd, zoals nu door Haak. En volkomen terecht wordt dan de vraag gesteld: wat is nu eigenlijk kerk?

Maar als dat aan de hand is, is het antwoord daarop niet: '*en* nu de *wereld* in', maar eerst en vooral: '*ga toch zelf eens drinken*'.

Wat Haak aanreikt en benadrukt is vooral een doel, een **goddelijk streven**. En daarin heeft hij gelijk. Gods liefde tot de wereld houdt niet op bij de kerk zoals wij die nu zien. En Jezus vergadert (o.t.t.) uit **héél** het menselijk geslacht, ook daar waar wij niets zouden verwachten. Daar zijn die stromen van levend water voor nodig, het levendmakende water dat aan de kerk is toevertrouwd. De akker is de wereld, en wij moeten Gods water over Gods akker laten vloeien. Daar kan geen twijfel over zijn.

Maar wat nu, als die stromen bijna droog staan? Als **evangelisatie**-activiteiten gedragen worden door enkelingen? Als een

gemeente niet vooruit te branden is?

Dan **blijkt juist hoezeer 'interne' verkondiging nodig is!**

Verkondiging in de volle zin van het Woord: prediking van de Christus, om door waar geloof bij Hem te worden ingelijfd. Om vervuld te worden met Hemzelf, en **zó** ook met zijn gezindheid. Leven door Hem zal betekenen dat Hij leeft in ons. Zodat we meer en meer gaan denken zoals Hij, gaan kijken naar mensen zoals Hij, vol ontferming en met de hartelijke liefde om te behouden. Op die manier wordt ons drinken tot een fontein voor onszelf en voor anderen.

Hier voelen **we**, hoezeer ook bij 'interne' verkondiging sprake is en blijft van bekering. Vergeving ontvangen willen we allemaal wel, dat is **meestal** het probleem niet. Maar heel je leven aan **Jezus** toevertrouwen, zodat Hij het **vullen** mag met Zichzelf en met zijn motivatie, dat is een ander verhaal. Daar zijn we zomaar niet aan toe. Dan heeft menigeen ineens een heleboel andere dingen te doen.

Drinken uit de bron

Als ik het zo benader, kom ik uiteindelijk op hetzelfde punt als Haak. Vandaar dat zijn hartenkreet ook de mijne is. Hij schrijft meer vanuit het doel, ik vanuit de bron, maar ik vermoed (en weet wel zeker) dat we hetzelfde bedoelen.

Wat ik nodig vind hierbij mee te geven is dit, dat een christen niet vanzelfsprekend christen is, omdat hij zich ooit een keer bekeerd zou hebben. Prediking in de zin van nascholing is niet voldoende. Al ben je al jaren christen, in iedere Woordverkondiging kom je recht voor het kruis te staan (als het goed is). Dat is je bron van leven. Alleen als je drinkt, en aan het drinken gezet wordt in de tegenwoordige

tijd, ontstaat die stroom van levend water. Dan laat Jezus in het leven van de gelovige ervaren wie Hij is, in zijn sterven én opstaan, zijn kracht ten leven, overvloedig en overstromend. Die bro2n heeft de kerk te behe- ren, tegen de geesten van deze lijd in. Teder die dorst heeft, mag gratis komen drinken. Maar wie crin spuugt, wordt verwijderd.

Heiland voor de wereld

Nu hoop ik inmiddels, dat mijn schrijven overkomt zoals het bedoeld is: weliswaar kritisch, maar vooral aanvullend en wat de intentie betreft met hartelijke instemming. De vraag van Haak is raak: is de kerk zoals God haar bedoelt? Is zij in de wereld wer- kelijk aanwezig, met het water dat zelfs een woestijn tot bloei kan brengen?

Een stap terug, en de vraag luidt: is de kerk er wel op uit, om zo aanwezig te zijn? Wordt de Christus verkondigd als de **Hei- land voor** de wereld? En wordt Hij zo aanvaard? Mag Hij in ons die fontein zijn? Is dat ons gebed, is dat echt onze wens, kennen wij elkaar op die manier?

Zijn wij de ogen van zijn lichaam, die de nood van de wereld werkelijk zien? Zijn wij de oren, die de kreten van pijn opvangen? Waar zit bij ons het hart, als pal naast ons mensen verloren gaan en een generatie opgroeit die nergens van weet? Jezus wist hen te vinden, Hij ging binnen waar niemand binnen.

ging.

Zo is Hij nog steeds.

Zo wil Hij aanwezig zijn.

Vandaag in en door zijn gelovi- gen, zijn kerk.

Dàt bedoelt Hij.

Zaat dit boekje een stimulans zijn om daarover na te denken.

En om (zonodig) vastgeroeste patronen te herzien. Laten ambtsdragers hierin werkelijk

voorgangers zijn. Zodat Jezus' bedoeling meet herkenbaar wordt, in heel het brede kerkelij- ke leven én daar omheen. Veel mocht in de kerkhistorie worden verdedigd en bewaard. Maar nooit was het de bedoeling om het erfgoed in een museum te zetten. Levend water is dagelijks vers, helder en sprankelend. Rechtstreeks uit de bron.

Drs. B. Luiten is predikant van de gereformeerde kerk te Zwolle-Gen- trum.

uit de kerken

Deputaten Kerkmuziek

Het adres voor tips rond nieuwe liederen, vragen, suggesties, enz. is vanaf nu:

Deputaten Kerkmuziek,
p.a. drs. H. Kisteman,
Zonnehof 33.

7772 GA Hardenberg

tel. 0523-261889

e-mail: henkkisternan@cs.com

...aanvaardt elkaar, zoals ook Christus ons aanvaard heeft....

Rom.15:7

We zeggen dat wel eens tegen elkaar: "wat is het mooi dat de Here ons neemt zoals we zijn" Dat betekent toch ook dat we wel wat inzicht in onszelf hebben. Maar dat God zo doet, is echt een hele geruststelling.

Paulus zegt dat hier van de Here Jezus Christus. Hij heeft ons aanvaard. Zoals en omdat Hij ons aanvaard heeft, zullen wij het ook elkaar doen. Het gaat niet alleen maar om dat 'zoals'. Dat is wel heel belangrijk. maar er is meer van te zeggen. Het gaat ook om 'omdat'. Want dat sprak niet vanzelf. De Here Jezus heeft zijn eigen belang niet op het oog gehad. schreef Paulus in Filippenzen 2. Integendeel, Hij had ons belang en Gods belang op het oog en daarom deed Hij zoals Hij deed.

Hij is voor ons gestorven toen wij nog zondaars waren, vijanden zelfs. En daarmee aanvaardde Hij niet de zonde op zich. en niet de vijandigheid, maar wel die en die bepaalde mens. Hij verzoende de zonde en de vijandschap in en met Zichzelf. En dat doet geen mens Hem na.

Is het wel eerlijk van Paulus om dan die vergelijking te trekken: wij net zoals Hij? Eerlijk wel. maar gemakkelijk niet. Want dan gaat het dus inderdaad om een aanvaarding zonder voorwaarden vooraf. Niet wat jij vindt is doorslaggevend, maar of de ander net zoals jij kind van God is, voor wie Christus zijn leven heeft gegeven. Een dergelijke aanvaarding heeft een helcboel met zelfverloochening en met offers te maken.

Het doel van de Here Jezus in dat aanvaarden zegt heel veel. Het ging Hem om de eer en de heerlijkheid van God. Daar gaat het hier om. Niet om jezelf. Maar

om de eer van onze God die alleen God is! Want als je kijkt naar die heerlijkheid wordt er zoveel betrekkelijk. Dat geldt zowel van je eigen inzichten als ook van onderlinge verschillen.

Juist in het verheerlijken van God, het prijzen van zijn grootheid en Naam wordt het mogelijk elkaar te aanvaarden. zelfs als sterken en zwakken. Daar vindt God zijn eer in. Zijn heerlijkheid.

Ds. O.W. Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda

KERNREDACTIE

DRS G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS A.L. Th. DE BRUIJNE

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. E.A. DE BOER, DRS B. BOS,
DRS I.D. HAARSMA, DRS P. HOUTMAN,
PROF DR. B. KAMPHUIS,
DRS B. LUITEN, DRS K. DE VRIES

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, J.M. DE JONG
DRS A.S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Dr. Damstraat 174. 8262 GJ Kampen. Tel. (038)3310886

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan De Reformatie. Postbus 24. 8260 AA Kampen

UITGEVER

Print Media bv, Bedum. Technische Realisatie Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum
Telefoon 050 - 3013636 Fax 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 66 30 92 620

ABONNEMENT

f 92,50 per jaar. Studenten f 77,- per jaar (binnenland) f 179,- per jaar (buitenland zeepost). Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende Jaarte geschieden

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Brakelatah
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES

Prijs f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

DE HEERLIJKHEID VAN MAN EN VROUW

(1 Korinthiërs 11:2-16)

Doe ~~man~~ gewoon

Het vorige artikel over 1 Korinthiërs 11:2-16 eindigde er mee dat volgens Paulus christenen maar heel gewoon, dat is natuurlijk moeten doen. Hij zei dit met het oog op de bevoegdheid van de vrouw om in het openbaar te profeteren en te bidden. Maar dat houdt vanzelf in dat ook de mannen heel gewoon moeten doen, dat is, op een natuurlijke manier moeten tonen dat zij mannen zijn, wanneer ze in het openbaar profeteren of voorgaan in gebed. Zij moeten niet proberen op vrouwen te lijken in hun manier van doen, omdat het verschil tussen mannelijk en vrouwelijk een scheppingsorde is waarvan God wil dat die voor alle tijden gelden blijft. Daarom stelt Paulus als heel gewoon en natuurlijk dat mannen als ze in het openbaar bidden of profeteren dat met een ongedekt hoofd doen.

Uiteraard moet de vraag gesteld worden waarom dat gewoon en natuurlijk is, en waarom dat een verschil tussen mannen en vrouwen aanduidt. Paulus verwijst hier naar het feit dat mannen hun haar gewoonlijk korter dragen dan vrouwen die meestal lang haar hebben. Hoewel in onze tijd dat verschil althans bij sommigen verdwenen is, toch wordt lang haar voor jongens en mannen niet algemeen aanvaard en als mooi en passend ervaren. En is het niet zo dat de natuur zelf laat zien dat jongens zich vanzelf als jongens laten kennen, en meisjes als meisjes?

Nu is het wel zo dat wat de natuur ons toont te herleiden is tot de scheppingsorde. Het is de Schepper van de natuur die ons mannelijk en vrouwelijk gemaakt heeft, verschillend dus, en die eerst de man schiep, en daarna en uit hem de vrouw. Onze natuurlijke gewoonten spruiten voort uit het begin van de natuur zelf, en moeten het dan ook laten zien hoe het begonnen is. Daarom zegt Paulus in vers 7 dat de man behalve beeld van God ook de heerlijkheid van God is. Hij is een reflectie van God, hij weerspiegelt Gods heerlijkheid zoals de maan het licht van de zon weerspiegelt.

Om de betekenis hiervan te verstaan moeten we terug naar het Paradijs. Daar sprak God tot Adam zonder tussenpersoon of bemiddeling. Het was een directe communicatie. Zo is het begonnen toen God hem maakte als de eerste, en daarom is de man dan ook het hoofd van de vrouw. God liet zijn heerlijkheid schijnen op de man, direct, zonder iets tussen God en de man, opdat hij als man Gods heerlijkheid zou weerspiegelen.¹

Toen hij als gevolg van zijn zondeval dat niet meer doen kon werd door Gods genade Jezus Christus het hoofd van de man, als de Middelaar tussen God en de mens. En zo, als de tweede Adam, is Hij het Hoofd geworden van iedere man, terwijl God het Hoofd van Christus is. Maar, zo gaat Paulus dan verder, de vrouw is de heerlijkheid van de man, ook weer zoals de maan het licht van de zon weerspiegelt.

achtergronden

De reden daarvoor is dat Gods spreken tot haar kwam via de man.

Om de betekenis hiervan goed te verstaan moeten we ons de situatie zo concreet mogelijk voor ogen stellen. De plaats van de man is tussen God en de vrouw; maar tussen God en de man was er niets. Deze directe communicatie, met niets er tussen, is zichtbaar in de gewoonte dat een man als hij spreekt met God zijn hoofd onbedekt houdt. Er is dan niets tussen zijn hoofd en God, en dat maakt dan op een symbolische manier zichtbaar dat hij bidt en profeteert als man, en niet als een vrouw.

Aan de andere kant wordt het feit dat God met Eva sprak via Adam zichtbaar voorgesteld door een vrouwelijke hoofdbedekking die symboliseert wat er is tussen God en haarzelf, namelijk de man. Op die manier toont ze dat zij een vrouw is, en niet alsof ze een man is.

Kort samengevat komt het hier op neer dat een man, die in zijn manier van in het openbaar bidden of profeteren zich vrouwelijk zou aanstellen, daarmee aan de engelen zijn onverschilligheid voor Gods scheppingsorde zou tonen. Hij zou zich oneerbaar aanstellen, en dus zouden de engelen hem niet accepteren als een vrij en bevoegd profeet en voorbidder.

Man en vrouw zijn beiden geschapen naar Gods beeld

Het is zeker waar dat zowel man-

nen als vrouwen geschapen zijn naar Gods beeld; maar toch is er verschil, en dat verschil moet dan ook erkend worden in hoe ze voor Gods aangezicht verschijnen. Ze moeten, als ze in het openbaar, in de kerk dus, voor Gods aangezicht verschijnen, laten zien hoe het was in het begin, in het Paradijs, en hoe die situatie is en wordt hersteld wordt door Jezus Christus.

Maar als we terug gaan naar hoe het was in het begin moeten we niet uit het oog verliezen dat man en vrouw beiden geschapen zijn naar Gods beeld en dus, in dat opzicht, gelijk zijn voor God. Dit betekent dat ze in het begin alles samen deden. Ze baden samen en ze profeteerden samen, en ook deden ze samen hun dagelijks werk in het heerschappij hebben over al het geschapene.

Zowel de man als de vrouw traden dus op als profeet en priester en koning. Dus mogen we wat Paulus ons hier leert over het in het openbaar bidden en profeteren ook toepassen op allerlei andere dingen die zowel mannen als vrouwen in het openbaar verrichten. Ze zijn gelijk in het beiden Gods beeld vertonen in deze wereld, maar niet onafhankelijk van elkaar. Vandaar dat de apostel, om misverstand te voorkomen, met nadruk zegt in de verzen 11 en 12: "En toch, in de Here is evenmin de vrouw zonder man iets, als de man zonder vrouw. Want gelijk de vrouw uit de man is (als de tweede dus), zo is ook de man door de vrouw (en zijn ze dus toch ook gelijk).

We moeten Gods scheppingsorde respecteren, want daartoe zijn we verlost. Het is dan ook alleen met inachtname van die scheppingsorde dat we gebruik mogen maken van onze christelijke vrijheid en bevoegdheden, zonder iemand te verhinderen dat hij of

zij ook in het openbaar bidt of profeteert, of wat ook maar iemands door God aan hem of haar gegeven taak of voorrecht is, hetzij in de kerk, in de maatschappij, of in de politiek.

¹⁾ Zie 2 Korintiërs 3:18. Paulus spreekt hier over "met een aangezicht waarop geen bedekking meer is de heerlijkheid des Heren weerspiegelen". Hij komt hier op vanwege zijn verwijzing in 3:7-11 naar Mozes, met wie God sprak van aangezicht tot aangezicht, dus zonder bemiddeling of tussenpersoon (Exodus 33:11, 34:29-35).

In het Nederlands Dagblad van 10 augustus 1999 schrijft dr. ir. J. van der Graaf in een artikel over de Joodse Orthodoxie aangaande het keppeltje, dat dit hoofddeksel de scheiding wil symboliseren tussen de mens en de Eeuwige.

Het Joodse voorschrift dat en waarom de man een hoofddeksel moet dragen is dan ook in volkomen tegenspraak met wat Paulus hier voorschrijft.

Ds. D. de Jong is emeritus-predikant van de Ebenezer Canadian Reformed Church te Burlington-Ont., Canada, en woonachtig te Dordrecht.

Persbericht

GPC brengt leskatern over criminaliteit uit

Iedere dag opnieuw staan de kranten vol met berichten over diefstallen, vechtpartijen, politie-optredens, rechtbankzittingen en noem maar op. Criminaliteit wordt als één van de grootste maatschappelijke problemen van deze tijd gezien. Het Gereformeerd Pedagogisch Centrum (GPC) heeft in de eerste week van het jaar 2000 de leskatern 'Maak hei nou!' uitgegeven om met leerlingen uit het voortgezet onderwijs over deze problematiek te spreken. De leskatern is geschreven door drs. Arie Slob, die als onderwijskundig medewerker aan het GPC verbonden is. In 'Maak het nou!' wordt onder meer stil gestaan bij de omvang van de criminaliteit in ons land, de aanpak van criminaliteit, de straffen die in Nederland gegeven worden en de oorzaken van criminaliteit. Er wordt in de katern ook ruim aandacht gegeven aan de jeugdcriminaliteit en het toenemende 'zinloze geweld' in onze samenleving. In 'Maak het nou' gaat het niet alleen om het overdragen van feitjes over het onderwerp criminaliteit. D.m.v. gerichte vragen en opdrachten worden leerlingen gestimuleerd zelf met het onderwerp aan de slag te gaan. In 'Maak het nou!' wordt leerlingen geleerd vanuit de Bijbel hun mening te vormen. Ook wordt docent en leerlingen door de hele katern heen de mogelijkheid geboden d.m.v. internet met het onderwerp bezig te zijn.

PORTRETTE 'IN MEMORIAM'

J.M. de Jong

Op welke manier schenken wij blijvend aandacht aan onze gestorvenen? Een foto van oma op een tafeltje, dat boek waar opa altijd in las op de boekenplank. Incidenteel bezoeken we ook nog het graf, af en toe kijken we in de doos met oude foto's en nagelaten spullen. Op zolder zwerft eraens het familieboek met de stamboom, zo nu en dan neust er een, iemand in,

Zo'n twee eeuwen terug was dat wel anders. Foto's waren er niet en weinigen konden het zich veroorloven een schilderij of prent te laten maken. Alleen de notabelen hadden geld genoeg om een steen of zerk op het graf van hun geliefden te plaatsen. Stam-bomen waren voorbehouden aan adellijke families, die overigens net hun rouwborden, versierd met kleurige wapenschilden, door de revolutiegezinde overheid uit de kerken hadden zien verwijderen.

Die traditie van het grafmonument, een voor iedereen zichtbaar 'in memoriam', is trouwens al millennia oud. Piramides, mausoleums, grafheuvels, monumenten, zerken, het diende ter ere van hen die overleden waren. Niet de gewone man, maar keizers, vorsten, geestelijken, bestuurders.

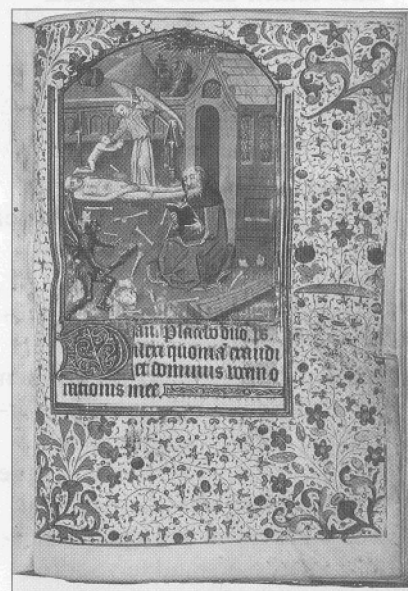
Memoriestukken

In de middeleeuwse kerkgebouwen kwamen ze veel voor, de muurschilderingen, beschilderde panelen of beeldhouwwerken ter nagedachtenis van abten, bisschoppen, kardinalen, jonkheren, graven, hertogen. In de landen

waar de Reformatie doorwerkte, zijn ze al dan niet bij een beeldenstorm vernield, beschadigd of gewoon opgeborgen. Ze doken weer op in de schuilkerken of kwamen in particulier bezit. Veel ging uiteindelijk verloren. In België, Frankrijk en Duitsland zijn deze zogeheten memoriestukken vaak nog ter plekke aanwezig. In het grootste deel van het voormalige bisdom Utrecht, dat zo'n beetje geheel Nederland boven de grote rivieren omvatte, is er nauwelijks iets van overgebleven. Enkele Utrechtse kerken herbergen nog muurschilderingen of resten van beeldhouwwerk. Een aantal werken bevindt zich in musea zoals het Catharijneconvent, het Centraal Museum en het Rijksmuseum. Wat er verder van over is, is her en der verspreid geraakt in binnen- en buitenland. Wie in Nederland memoriestukken ter plekke wil zien, moet naar de Grote kerk in Breda of de Sint Servaas in Maastricht.

Al jaren is er door het Instituut voor Kunstgeschiedenis en Muziekwetenschap van de Universiteit Utrecht gewerkt aan een inventarisatie van laatmiddeleeuwse memorievoorstellin-

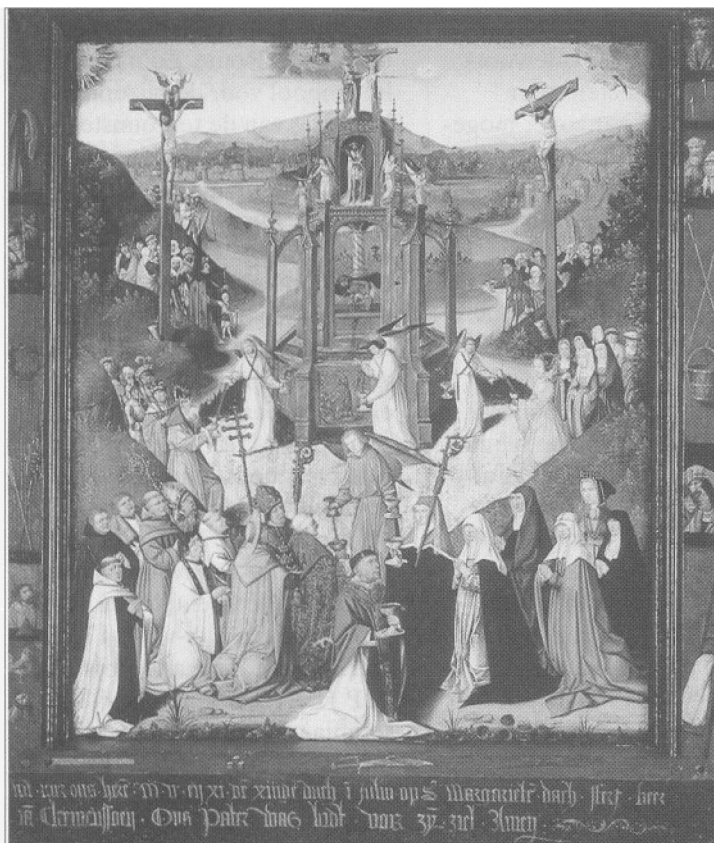
gen uit het voormalige bisdom Utrecht. In samenwerking met Museum Het Catharijneconvent is nu een grote tentoonstelling ingericht, die in beeld en tekst laat zien hoe 'onze voorouders' in de Late Middeleeuwen zich hebben voorbereid op de dood, het verblijf in het vagevuur en het Laatste Oordeel. Maar liefst meer dan honderd kunstwerken

Getijden- en gebedenboek, gemaakt in Frankrijk, misschien in Tours, circa 1480; folio 89 voorzijde.

De tekst op deze bladzijde is het begin van het zogeheten dodenvigilie, de nachtwake bij de overledene om die te beschermen tegen de duivel. De tekst begint met Psalm 116. Op de afbeelding zien we een als geestelijke geklede persoon voor een kapel op een kerkhof, lezend in een (gebeden)boek. De duivel op de voorgrond links deinst verschrikt terug. Op de achtergrond zien we een engel die de geest van de dode meeneemt.

Meester van de levensbron: Fontein van het leven met Jan Clemsz. Paneel, 90 bij 73 cm. Noord Nederland, circa 1511 (Praag, Národní Galerie).

Dit schilderij is een prachtig voorbeeld van een voorstelling waarbij de te gedenken geestelijke is opgenomen in het religieuze verhaal. In het centrum staat een grote fontein in de vorm van een opengewerkte gotische toren. Eigenlijk is het het bovenstuk van een hostiehouder. Onder in de fontein is een wijnpers aangebracht, waarin Christus letterlijk wordt uitgeperst. Zijn stromende bloed wordt door engelen opgevangen en in bekers aan de gelovigen uitgedeeld. Ook de originele lijst is bewaard gebleven.

zoals schilderijen, handgeschreven boeken met prachtige miniaturen, beeldhouwwerken, tekeningen, oorkondes en godsdienstige gebruiksvoorwerpen vullen de zalen van het museum.

Portret en 'preek'

Memoriestukken bestaan uit twee onderdelen: een godsdienstige voorstelling (voor de meeste kerkgangers een visuele preek) en een of meer portretten. In ieder geval staat de

de overledene, of waren als altaarstuk geplaatst in de zijkapellen van de kerk. Alle gelovigen konden ze dus zien en er werd wat hij afgebeden. Teder gebed had een dubbel doel. De overledene kwam dan sneller uit het vagevuur, en de bidder deed een goed werk waardoor zijn verblijf aldaar in de toekomst ook verkort kon worden. Het spreekt vanzelf dat de godsdienstige voorstelling iets met dood en oordeel te maken had. Vooral het Laatste Oordeel was een geliefd thema. Christus die

opdrachtgever erop eerbiedig in aanbidding neerknielt, vaak vergezeld van nog levende en/of reeds overleden familieleden. Meestal is er een tekst aan toegevoegd die de namen van de afgebeelde personen bevat en vaak oproept tot gebed voor het behoud van hun ziel. Veel van deze memoriestukken hingen in de buurt van het graf van

rechtspreekt, de gelovigen naar de hemel wijst en de ongelovigen in de hel doet verdwijnen. Beide thema's, hemel en hel, vertonen een groot verschil in opzet. De hemel is altijd strak en vaak symmetrisch van opbouw. Er heerst een weldadige rust bij de heiligen, op het saaie af zouden wij zeggen. Ons moderne artistieke gevoel kiest eerder voor de helleuitbeelding: levendig, expressief, soms chaotisch. Duivelen darten over de verdoemden heen en maken de kwellingen ondraaglijk. Voor de middeleeuwer zal de chaos van de hel vast ook uitdrukking van het demonische zijn geweest.

Vaak vormt de godsdienstige voorstelling het middenpaneel, terwijl op de luiken de portretten en beschermheiligen staan afgebeeld. Ook gecombineerde voorstellingen komen voor, waardoor de eenheid tussen de onderdelen extra benadrukt wordt. De in Utrecht getoonde werken zijn zo goed als allemaal compleet.¹

Kunst of gebruiksvoorwerp

Het boeiende van deze tentoonstelling is dat een groot aantal laat-middeleeuwse kunstwerken bij elkaar gebracht is met een min of meer dezelfde gebruiksfunctie. Juist daarom raakt het zuiver esthetische - toch een moderne wijze van kunst beschouwen - op de achtergrond. Ieder werk vertelt zijn eigen verhaal van geluk, rouw en verlangen naar verlossing. Daarom is het ook belangrijk dat het werk nog compleet is. Oorspronkelijk hadden de memoriestukken een lijst die versierd was met bijvoorbeeld doodssymbolen en die in ieder geval de namen van de afgebeelde (en soms al overleden) personen vermeldde. Helaas zijn die lijsten vaak verdwenen, soms zelfs om het schilderij (als esthetisch object) beter tot z'n recht te laten komen.

Daardoor is de preciese betekenis verloren gegaan, kennen we de opdrachtgever niet meer en is de originele context nauwelijks te reconstrueren.

Zo'n tentoonstelling benadrukt des te meer, dat deze kunst veel meer is dan de overgangsvorm van gotiek naar renaissance, van een volgende stap in de ontwikkeling van de uitbeelding van het

portret en van bepaalde bijbelverhalen. Hier zien we de voorstellingen, de objecten weer teruggeplaatst (voor zover mogelijk) in hun eigenlijke maatschappelijke en godsdienstige context. De catalogus doet dan ook verslag van een uitvoerige studie naar personen, archiefstukken en plaats van herkomst van de geëxposeerde werken en nog veel

meer niet tentoongestelde memoriestukken. Memories zijn behalve in de vorm van schilderijen, ook als liturgisch vaatwerk of als gebedenboek aan tal van kerken en kapellen geschonken.

Op de Utrechtse tentoonstelling zijn daar mooie voorbeelden van te zien. Voor een periode van een maand heeft de Bibliotheca Vaticana een rond 1515 in Gent gemaakt gebeden- en getijdenboek, ooit toebehorende aan de familie Van Palland - van Culemborg, aan het Catharijneconvent uitgeleend. Helaas moest in verband met het Heilig Jaar

het hoek half januari al weer terug naar Rome. Zo'n bruikleen is symbool voor de bijzondere kwaliteit van de tentoonstelling en van het vertrouwen dat men in het buitenland stelt in dit museum. Deze expositie is daarmee een uitgelezen kans om in Nederland gemaakte laat-middeleeuwse kunstwerken, die nu over musea waar ook ter wereld verspreid zijn, eenmalig bij elkaar te zien.

N.a.v. tentoonstelling *Leven na de dood; Gedenken in de late Middeleeuwen*. Te zien in Museum Catharijneconvent, Nieuwegracht 63 te Utrecht, tot 26 maart 2000. Geopend: di-vr 10-17 uur, za 11-17 uur. Toegangs prijs f 10,-, CJP f 5,-, scholieren f 3,-, Museumjaarkaart gratis. Er is een uitvoerige, rijk geïllustreerde catalogus beschikbaar.

¹ Op de grote tentoonstelling 'Carolus, keizer Karel V, 1500-1558' in de Sint-Pietersabdij te Gent, hangen twee zijluiken uit ca. 1567 van een memoriestuk, met de portretten van leden van een familie die nauwe banden had met het hof van Karel V. Het middenpaneel met de Verrijzenis van Christus is echter in het museum van Leuven achtergebleven. De religieuze context van dit renaissance memoriestuk, ontstaan in woelige godsdienstige tijden, ontbreekt daarmee op de tentoonstelling.

Spierinck, Leonardus van Aken. *Graduale*, Haarlem 1493-1494; folio 39 achterzijde.

Dit koorboek werd door een aantal Haarlemse families geschonken aan de Augustijner heremieten ten behoeve van hun nieuwe klooster. Het boek is uniek omdat er allerlei familiegegevens in staan. Als tegenprestatie voor het laten maken van dit gezangenboek beoefden de monniken voor hen te **bidden** en hun uitvaart te verzorgen. Bij de kerkelijke hoogtijdagen staan feestelijke illustraties. De voorstelling onderaan deze bladzijde toont ons de lijdende Christus ('Ecce Homo') met het gezin van Jacob Engbrechtsz. en Margriet Gerritsd. Wis.

J.M. de Jong is leraar culturele en kunstzinnige vorming aan de Gereformeerde Scholengemeenschap Randstad te Rotterdam en docent kunstgeschiedenis aan de Evangelische Hogeschool te Amersfoort

We kondigen hier kort enkele nieuw uitgekomen boeken aan, Mogelijk komt ons blad in een bredere bespreking op één of mees titels nader terug.

nieuw uitgekomen

Boven en beneden door Prof dr. B. Kamphuis.

Waar moet het uitgangspunt liggen van het nadenken over Jezus Christus? Begint de christologie bij de mens Jezus van Nazareth, beneden? Of begint ze boven, bij de eeuwige Zoon van God, die mens is geworden? De laatste decennia was dit een belangrijke vraag in de theologische discussies. Het antwoord erop heeft gevolgen voor heel de structuur van de theologie. In dit proefschrift, waarmee Prof. dr. R. Kamphuis een half jaar geleden promoveerde, wordt onderzocht hoe drie grote protestantse theologen. Barth, Bonhoeffer en Pannenberg, deze vraag beantwoord hebben. Zij hebben alle drie in dit opzicht ontwikkelingen doorgemaakt, die nauw blijken samen te hangen met hun visie op de wijze waarop God zich openbaart. De analyse van die ontwikkelingen geeft zicht op het geheel van de theologie-geschiedenis van de twintigste eeuw en leidt tot belangrijke conclusies met betrekking tot onze kennis van Jezus Christus.

Uitgeverij Kok. Kampen, f 89,00 (539 blz.)

Kostbaar belijden, de theologie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, door Dr. W. Verboom.

Dit boek biedt een aantal luisteroefeningen in het leerhuis van de Nederlandse Geloofsbelijdenis als bron van het Gereformeerd Protestantisme. De auteur werkt deze luisteroefeningen uit met betrekking tot tien thema's waaronder de openbaring, de heilige Schrift,

schepping en zondeval, de verkiezing en de overheid. Hij tast daarbij steeds de historische context van de NGB af, waarin Guido de Bres (de opsteller van deze belijdenis) leefde. Ook gaat de auteur het gesprek aan met de hedendaagse theologie, waarbij hij de actualiteit van de NGB wil laten zien.

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, f 54,90 (379 blz.)

Driedelige serie van Dr. D. Martyn Lloyd-Jones

De bekende Engelse theoloog Dr. D. Martyn Lloyd-Jones hield in zijn gemeente gedurende een aantal jaren lezingen over de praktijk van de geloofsleer en over het leven als christen. Martyn Lloyd-Jones behandelde vele onderwerpen, zoals het gezag van de Bijbel, de schepping van de mens, de erfzonde, de godheid van Christus, de verzoening en het plaatsvervangend lijden, de zekerheid van het geloof en de gaven van de Geest. Deze lezingen over de geloofsleer vormen het basismateriaal voor de serie *God de Vader, God de Zoon, God de Heilige Geest* en *De laatste dingen*.

In het eerste deel *God de Vader, God de Zoon* gaat het om de leer van God en om het leerstuk van de verlossing. Het eerste gedeelte van dit boek handelt over Gods werken in de schepping. Daarna gaat de schrijver in op de bijbelse leer van de mens. Ook de leer van de zondeval komt daarbij aan bod. Het tweede gedeelte handelt over de persoon en het werk van Jezus

Christus. Ook de verschillende dwalingen die er rond zijn persoon heersen komen aan bod. Uitgeverij Groen, Heerenveen, f 69,95 (356 blz.)

In het tweede deel *God, de Heilige Geest* behandelt de auteur de persoon en het belangrijke werk van de Heilige Geest. Hij is de goddelijke en machtige kracht, die actief betrokken is bij bekering, verlossing, wedergeboorte en heiliging. Ook de betekenis van Pinksteren, de doop met de Heilige Geest en de gaven van de Geest worden door de auteur uitvoerig beschreven.

uitgeverij groen, Heerenveen, f 59,95 (258 blz.)

Het laatste deel *De laatste dingen* gaat over de toekomst van het geloof. Het boek begint met de aard van de kerk. De schrijver behandelt de termen kerk, Koninkrijk van God en gemeente uitvoerig om duidelijkheid te scheppen in de daarna te behandelen onderwerpen. Verder spreekt hij over de wederkomst van Jezus Christus en over alles wat daaraan vooraf zal gaan: de oorlogen, de antichrist, het lijden.

Uitgeverij Groen, Heerenveen, f 59,95 (249 blz.)

Ik lach wel maar ik ben niet blij door Drs. B. Reinds.

In dit boek laat orthopedagoog Bert Reinds jongeren met verborgen verdriet aan het woord. Jongeren bij wie de buitenkant er glad en fraai uitziet, maar die

in stilte worstelen met eenzaamheid, en onbeantwoorde vragen over seksualiteit en de zin van het leven.

De auteur tracht opvoeders, jeugdwerkers, leerkrachten en ambtsdragers inzicht in de leefwereld van jongeren te geven en reikt handvatten aan om met ze in gesprek te komen en te blijven.

Uitgeverij Plateau, Barneveld, f 21,75 (104 blz.)

Mijn handen, Zijn zorg, zorgverlening rondom stervenden, onder redactie van W. Westerbeek-de Wit.

Wie in de zorg werkt, krijgt te maken met stervenden. Christenen die in de zorg werken, nemen hun christen-zijn daarin mee. Wat maakt hen anders dan zij die zorgen maar geen christen zijn?

Deze brochure is op initiatief van het GMV tot stand gekomen omdat er in de zorgsector veel vragen leven over het dit onderwerp. Pijnbestrijding, euthanasie, versterven, proces van sterven en een bijbelse visie op het sterven, zijn de onderwerpen die u terugvindt in dit boek.

Daarnaast leest u in interviews het verhaal achter zorgwerkers die zorg verlenen rondom stervenden.

Uitgegeven door het GMV, Zwolle, (68 blz.)

Is het evangelisch? Door Ds. J. van Amstel.

De groei van evangelische gemeenten is opvallend. Het enthousiasme, de vrolijkheid en heel de manier van samenkomen van evangelischen hebben een aantrekkingskracht op velen.

Nogal wat jongeren, juist vanuit de kerken, worden erdoor "geraakt" en beïnvloed. Zij heb-

ben het gevoel dat in die kringen een spontanere geloofsbeleving is dan bij binnen de gereformeerde gezindte valt waar te nemen. De vraag komt dan op of wat zich evangelisch aandient wel zo evangelisch is. De auteur van dit boekje is van mening dat bezinning geboden is om op een goede en grondige manier met elkaar in gesprek te komen.

Vanuit de rijkdom van de reformatie, waarbij de Bijbel het eerste, het hoogste en het laatste woord heeft, wil de schrijver een bijdrage leveren aan deze bezinning.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre, Goes, f 10,00 (64 blz.)

Helpende handen, vu-plan 1937 en Vrouwen vu-Hulp in de jaren 1932-1997 door Prof. dr. J. de Bruijn.

Dit boekje geeft de geschiedenis van 65 jaar Vrouwen vu-Hulp en haar voorloper vu-plan 1937.

Deze organisatie van gereformeerde vrouwen werd in 1932 opgericht om geld in te zamelen voor de Vrije Universiteit, die toen nog geheel uit particuliere middelen werd gefinancierd. In dit boekje geeft de schrijver een

beeld van deze organisatie. Tevens besteedt het boek aandacht aan de maatschappelijke context.

De geschiedenis van Vrouwen vu-hulp wordt beschreven tegen de achtergrond van verzuiling en ontzuiling. Daarnaast komt de vraag aan de orde wat haar plaats en betekenis was in het streven naar vrouwen-emancipatie.

Uitgeverij Meinema, Zoetermeer f 25,00 (159 blz.)

donatus

Verzekert
van Avondmaalstaf tot Zaddeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 de verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

donatus

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5222717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

Lied 43:

Die dag zal komen, brandend als een oven

Het lied 'Die dag zal komen. brandend als een oven' werd voor het eerst gepubliceerd in *De Tale Kanaäns* (Amsterdam-Hilversum 1963, pag. 153) van Willem Barnard. Daarin betitelt de auteur het lied als een 'Schriftgezing naar Maleachi 4 vs 1-3'. Met de term 'Schriftgezing' bedoelt Barnard 'een zo getrouw en rechtstreeks mogelijk herlicht gedeelte uit de bijbel' (*De Tale Kanaäns*, pag. 14).

Ten opzichte van de tekst uit *De Tale Kanaäns* zijn er in het *Liedhork* een paar kleine wijzigingen te constateren. De laatste regel van strofe 3 luidde oorspronkelijk: **wie zijn verkommerd in des wereldds loop**. In de *Liedboek*-versie is dat geworden: **al wie verkommerd zijn in S wereldds loop**. In hetzelfde couplet staat in versregel 2 het woord 'zon' met een hoofdletter geschreven. Dat laatste is niet zonder betekenis. Barnard grijpt hier namelijk ondubbelzinnig terug op een gebruikelijke exegese van Maleachi 4:2 waarbij de 'zon der gerechtigheid' gezien werd als beeld van Christus. Deze exegese heeft ook in het kerklied haar sporen nagelaten. Geïnspireerd door de bijbelteksten als Maleachi 4:2, Johannes 1, 3, 8:12 en Openbaring 22:16 hebben dichters 'de zon', 'het (morgen)licht' gebruikt als metaforen voor Christus. In voorreformatische hymnen komen we het voortdurend tegen, zoals bijvoorbeeld in de bekende zesde-eeuwse hymne 'Christe, qui lux es et dies' die wij kennen in de bewerking van Hendrik Ghijsen: 'O grote Christus, eeuw'ig licht' (*Gereformeerd*

Kerkboek gez. 39). Voorbeelden van dichters uit latere tijd, die de licht-thematiek gebruikt hebben, zijn M. Luther (*Liedboek* 203), P. Gerhardt (*Liedboek* 141), G. Tersteegen (*Liedboek* 230, 323) en C.W. Oesterwald (*Liedboek* 118j). Ook in oorspronkelijke liedteksten van twintigste-eeuwse lieddichters wordt Christus dikwijls als het Licht bezongen.

De titel van het lied van deze week luidt in *De Tale Kanaäns*: 'Van Dies illa'; dus een gezang over de 'bekende, de roemruchte Dag'. wanneer de Rechter terug zal komen om over alle mensen te oordelen. Met die titel refereert Barnard aan de bekende middeleeuwse hymne 'Dies irae, dies illa', waarvan het *Liedboek* een vertaling bevat: 'Dag des oordeels, dag des Heren' (*Liedboek* 278). Van dit middeleeuwse lied bestaat ook een reformatisch pendant: 'Es ist gewisslich an der Zeit' (*Liedboek* 279). Prof-dr. B. Kamphuis schreef onlangs nog in dit blad (*De Reformatie*, 75/13, 24 december 1999) dat de jongste dag niet alleen een dag van toorn is, waarop God de mens zal oordelen. Voor de gelovigen is het ook de dag van verlossing: zij kunnen daarom verlangend uitzien naar de komst van die dag. In Maleachi 4, en dus ook in het lied van Barnard, komen deze heide aspecten (oordeel en bevrijding) helder aan bod.

In de eerste twee coupletten van het lied is Maleachi 4:1 verwerkt: **Want zie, de dag komt, brandend als een oven! Dan zullen alle overmoedigen en allen die godde-**

loosheid bedrijven, zijn als stoppeis, en de dag die komt, zal hen in brand steken – zegt de HERE der heerscharen – welke hun wortel noch tak zal overlaten.

De coupletten 3 en 4 zijn een berijming van Maleachi 4:2: **Maar voor u, die mijn naam vreest, zal de zon der gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder haar vleugelen: gij zult uitgaan en springen als kalveren uit de stal.** De strofen 5 en 6 van het lied voeren terug op het derde vers uit Maleachi 4: **Gij zult de goddelozen vertreden, want tot stof zijn zij onder uw voetzolen op de dag die Ik bereiden zal, zegt de HERE der heerscharen.**

Willem Barnard heeft het lied oorspronkelijk geschreven voor de laatste zondagen van het kerkelijk jaar. Op deze zondagen komen allerlei motieven met betrekking tot de eindtijd (bijv. wederkomstverwachting, waakzaamheid, oordeel) aan de orde. Belangrijke schriftgedeelten die voor deze zondagen op leesroosters staan zijn onder andere Psalm 130, Maleachi 4, 2 Petrus 3 en Matteüs 20 en 24. Het spreekt voor zichzelf dat het lied een plek kan krijgen in diensten waarin de deze bijbelgedeelten gelezen worden, of waarin de eindtijd op andere wijze ter sprake komt.

Melodie

Evenals het lied van de vorige week wordt lied 43 op een bekende psalmmelodie gezongen. In dit geval gaat het om de melodie van psalm 110. Ik zei dat

het een 'bekende' melodie betreft, maar dat is pas eigenlijk sinds de tweede helft van de vorige eeuw het geval. Voorheen was de melodie veelal onbekend. Het feit dat deze psalmmelodie in het Liedboek *voor de Kerken* bij twee gezangen geplaatst is, zal meegewerkt hebben aan haar bekendheid. Behalve bij lied 43 is de melodie ook gebruikt voor het adventslied Wicht op uw macht, o Here der heirscharen' (*Liedboek* 119).

Evenals psalm 101 die vorige week ter sprake kwam, is de oorspronkelijke tekst van psalm 110 (*L'Omnipotent à mora Seigneur et maistre*) gedicht door Clement Marot. Een overeenkomst met psalm 101 is ook dat de berijming aanvankelijk vergezeld ging van een andere melodie, die na verloop van tijd vervangen werd. De melodie van psalm 110 verscheen in de bundel *Pseaux-mes octante trois de David, mis en rime Françoise* (Genève 1551). Omdat Loys Bourgeois de muzikale redactie van deze bundel voerde, gaan we ervan uit dat hij de componist geweest is.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont te Zuidhorn.

Kopiëren van dit artikel is toegestaan, maar een uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

43 Die dag zal komen, brandend als een oven naar Maleachi 4:1-3

wijze: psalm 110

Loys Bourgeois 1551

Die dag zal ko - men, bran-dend als een o - ven,
een bos-brandie niet meer te stui - ten is;
een vuurgloed aan - g - sto - ken uit den ho - ge
ver-teert de wos - tets van de dui - ter - nis.

- 2 Voor **allen** die hun harten hoog verhieven
als sterren aan de hemel van de tijd,
die leefden zonder hoop en zonder liefde,
is dit het einde, want hun rijk is uit.
- 3 Maar **allen** die de naam des Heren vrezen
gaat dan de zon der wereld stralend op.
Hij breidt zijn vleugels uit en komt genezen
al wie verkommerd zijn in 's werelds loop.
- 4 Laat dan de lof van God in 't ronde schallen,
zij zullen zijn als dieren in de wei,
als kalveren die springen uit de stallen,
de winter ging voorbij en zij zijn vrij.

5 Dit is de dag, de gro - te dag des He - ren
als al - le on - recht bran-den - de ver-gaat,
het dag-licht zal in dui - ter - nis ver - ke - ren,
maar uit de nacht ver - rijst de da - ge - raad.

- 6 Allen die de gerechtigheid verachtten
worden als as, vertreden door de voet,
dit is de dag, waarvoor wij overnachten,
de dag die Hij, de Heer, verrijzen doet.

W. Barnard, geb. 1920

Vorming en toerusting

Ds. J. Jonkman signaleerde in *De Wekker* van 31 december een grote behoefte aan vorming en toerusting. De kerken zijn immers in spannende en gevaarlijke tijden aangekomen:

Grote behoefte aan vorming en toerusting

Een zaak waarmee we in de gemeenten ernst moeten maken is de *toerusting* van de gemeente. Er is een schreeuwende behoefte aan gedegen vorming. De kerkenraden moeten aan deze zaak veel aandacht geven. Het leraar zijn van de predikant is van eminent belang. De meeste gemeenten hebben daarvoor - wat de predikanten betreft - nog weinig andere vormen dan de erediensten - onmisbaar! -, de catechese en af en toe een inleiding in verenigingsverband.

Gemeenten die geen predikant hebben, missen inderdaad veel. Niet om de persoon van de predikant, al zegt die ook veel, maar vanwege de aard van zijn werk. Er is behoefte aan *leerhuizen, cursussen in de gemeente, gesprekskringen* waarin de Schriften geopend worden met het oog op allerlei actuele, brandende vragen. Het *leraar zijn van de predikanten moet worden opgewaardeerd*. Dat heeft als keerzijde dat er voor andere werkzaamheden van de dominee minder ruimte en tijd overblijft. Moet een dominee alle catechisaties geven? Moet hij alle vergaderingen - zeker in grotere gemeenten - bijwonen? Moet hij al de bezoeken doen, die hij doet?

Het *theologisch studeren* van de predikanten staat over het algemeen onder grote druk. Als onze kerken niet oppassen, zullen we snel aan theologisch gehalte gaan verliezen! Dat geldt trouwens voor heel kerkelijk Nederland. De broeders die werken aan

onze Theologische Universiteit in Apeldoorn, hebben het niet gemakkelijk. Ook zij staan onder een veel te grote werkdruk. Een hoogleraar en een docent moeten in rust kunnen studeren. Dat geldt ook voor de predikanten. Niet iedereen zal een proefschrift kunnen schrijven. Wie het wel kunnen, moeten het niet nalaten. Maar ook de dominees moeten blijven studeren. Kortom: we hebben *een nieuw doordenken van de taken van de predikant* nodig. Verreweg de meeste dominees werken hard en een aantal van hen werkt onverantwoord hard. Daarvoor wordt een keer een prijs betaald. De vraag is: hoe kan hun *theologische vorming* worden onderhouden en hoe kan de gemeente daar nog meer van profileren?

Geestelijke weerbaarheid?

In De *Waarheidsvriend* van 20 januari wees dr ir J. van der Graaf op het verschijnsel, dat vooral in de grote steden de kerken leeglopen, mede daardoor dat veel kerkelijke meeleven bewust verhuizen naar plaatsen of streken waar het kerkelijk nog 'goed' is. Zo vormen zich 'orthodoxe reservaten'. Hij maakt daar de volgende kanttekeningen bij:

Afgezien van de verantwoordelijkheid, die ieder draagt voor eigen gezin, is het de vraag of het winst is wanneer zich dit verschijnsel doorzet. Het kweken van en groeien in geestelijke weerbaarheid is niet bij voorbaat gegeven met het zich terugtrekken in orthodoxe reservaten. Vandaag staat, gegeven de openheid van de samenleving en de enorme communicatiemogelijkheden, geen enkele gemeente buiten de windvang van de tijd. Gemeenten met veel kerkgang hebben onderhuids ook te maken met *afvloeiing van leden*

G.J. van Middelkoop

meegelezen

van de gemeente, met name ook jongere gemeentelieden. Verschillen in deze tussen gemeenten zijn slechts relatief. Zelfs is er het gevaar, dat de *gevolgen van de secularisatie minder wordt onderkend* wanneer het gemeentelijke leven nog 'goed' is. De geruisloze afvloeiing van (Jonge) leden van de gemeente wordt minder beseft of als nood ervaren. Totdat ook de dijken breken, omdat er *niet echte geestelijke weerbaarheid is tegen de geest van de tijd*. In onze tijd worden ook 'bolwerken' geslecht. In 'orthodoxe reservaten' kan men 'de boze wereld' op afstand wanen en de geestelijke boosheden in de lucht verre, terwijl *onderhuids* de *knaagkever* al aan het werk is. Geestelijke weerbaarheid vraagt geestelijke oefening, in het onderkennen van de tijdgeest, ook waar de gemeentelijke kaders nog intact zijn en het gemeentelieven op het oog nog 'gezond' is.

Zwaluwen en Hof van Heden gaan samen:

START PROJECT DE KERK OP GROEN

24 januari 2000. De christelijke milieu-organisaties Stichting Zwaluw en vereniging De Hof van Heden gaan samen verder, De nieuwe stichting presenteert zich op 4 februari om 14.00 uur in de Bethelkerk te Veenendaal, nabij het Diaconaal Bureau van de Christelijke Gereformeerde Kerken, De stichting lost daar tegelijk het startschot voor haar eerste project: 'De kerk op groen'.

De nieuwe stichting is opgericht omdat beide organisaties al van af 1594 intensief samenwerken en omdat christenen elkaar in onze hedonistische en door economie, wetenschap en technologie gedomineerde cultuur meer dan nodig hebben om 'goed rentmeesterschap' gestalte te geven. Voorzitter is Jan Bakuwel en verder zitten in het bestuur Peter Siebe (vice-voorzitter), Marja Weijerman, Wim de Graaf, Nanning-Jan Honingh en Joost Visser.

De stichting Zwaluw werd in 1981 door leden van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken opgericht als stuurgroep Nieuwe Levensstijl. Haar doelstelling was de liefde voor de natuur en bewustheid ten opzichte van het milieu te bevorderen. Behalve door lezingen en studiedagen is de Stichting vooral bekend vanwege haar vakantie-activiteiten. Die gaan onder de naam 'Zwaluw-kampen' ook in 2000 gewoon door, onder auspiciën van de nieuwe stichting. De interkerkelijke vereniging De Hof van Heden werd eind jaren tachtig opgericht met een vergelijkbare doelstelling en richtte zich onder andere op windener-

gie en o.a. een cursus 'Anders boodschappen doen'.

De kerk op groen

Het project 'De kerk op groen' beoogt gelovigen persoonlijk en als kerklid te stimuleren tot goede omgang met mens en schepping. Via een pakket dat aan alle kerken van NGK, CGK en GKV wordt gezonden, wordt informatie en bezinningsmateriaal verspreid. Het eerste pakket, dat op 4 februari aangeboden zal worden, gaat over koffie en cacao: onder welke omstandigheden wordt het geproduceerd, wat doet de handel met de lokale boeren, welke koffie en cacao kunnen christenen daarom het beste kopen.

Christelijk-ecologisch Appel

Daarnaast ondersteunt de stichting de implementatie van het door haar voorgangers geïnitieerde Christelijk-ecologisch Appel dat op 9 september 1998 aan minister Pronk werd aangeboden. De stichting stimuleert de oprichting van een platform of netwerk, waarvoor het Instituut voor Cultuurethiek een

haalbaarheidsonderzoek uitvoert dat in de loop van dit voorjaar afgerond moet zijn.